

VÝZKUMNÝ NÁVRH

ČÁST 1

<u>Téma:</u>	Sebepojetí dětí
<u>Výzkumný problém:</u>	Sebepojetí dětí s poruchami chování
<u>Výzkumná otázka:</u>	Jaké představy a hodnotící soudy o sobě chovají děti s poruchami chování?

Ve svém výzkumu se budu zabývat sebepojetím dětí s poruchami chování. Je již známo, že sebepojetí dětí s poruchami chování bývá ve většině případů snižené. Není však dosud mnoho studií, které by se tímto tématem zabývaly podrobněji. Zaměřím se proto na hlubší prozkoumání této problematiky, konkrétně na obsah jejich sebepojetí a jeho souvislosti s nežádoucím chováním. Výsledky šetření by mohly posloužit k zefektivnění práce s dětmi s poruchami chování.

Cíl výzkumu:

Cílem mého výzkumu je pomocí kvalitativních metod prozkoumat sebepojetí dětí s poruchami chování a zmapovat souvislosti představ a hodnotících soudů, které o sobě dítě chová, s jeho projevy chování. Na základě výsledků výzkumu poté vyvodit východiska pro praxi.

ČÁST 2

Hlavní výzkumná otázka:

Jaké představy a hodnotící soudy o sobě chovají děti s poruchami chování?

Vedlejší výzkumné otázky:

Jak dítě s poruchou chování získává obraz o sobě samém?

Jaké jsou souvislosti mezi sebepojetím dítěte s poruchami chování a jeho chováním?

Lze využít práce se sebepojetím dítěte pro zefektivnění jeho „převýchovy“?

ČÁST 3

Výzkumná strategie:

Jako výzkumnou strategii jsem zvolil kvalitativní výzkum, konkrétně metodu, kterou Hendl (2005) nazývá rozhovor pomocí návodu. Návod k rozhovoru představuje soubor témat a podotázek, které tazatel potřebuje probrat. Na rozdíl od strukturovaného rozhovoru je zde zachována volnost přizpůsobovat formulace otázek podle situace a spontánně reagovat na odpovědi informanta.

Kvalitativní výzkum jsem zvolil především pro získání detailnějšího vhledu do zkoumané problematiky. Věřím, že osobní kontakt s informantem a možnost jeho slovní výpovědi mi umožní lépe dosáhnout stanovených cílů výzkumu.

ČÁST 4

Návrh metody sběru dat:

Sběr dat bude probíhat ve středisku výchovné péče, kde zpravidla bývají děti od 12-ti do 15-ti let. Počet informantů se bude 8-10. Podmínkou bude souhlas dítěte s podílením se na výzkumu.

Prvním krokem při sběru dat bude nastudování dokumentace konkrétního dítěte. Jedním z důvodů je poznání dítěte a jeho problémů, dále pak odhalení citlivých témat, ke kterým budu během rozhovoru přistupovat opatrněji, a také bude možno odhalit souvislosti životní cesty dítěte se zkoumaným jevem.

Výzkum bude probíhat s každým informantem zvlášť v oddělené místnosti střediska. Pro navození tématu a získání orientačních podkladů pro rozhovor nejprve využiji techniku sebeuposuzování na adjektivních škálách, které budou ukotveny na obou pólech adjektivy s protikladným významem. Míru souhlasu s jednotlivými výroky bude možno vyjádřit na 7-mi bodových škálách (viz příloha 1).

Další částí sběru dat bude samotný rozhovor, který naváže na zmíněnou techniku a bude se držet předem stanovených témat. Zároveň však nebude bránit dítěti otevřít témata nová, pro něj důležitá.

Z rozhovoru bude pořízen audiozáznam, který bude následně převeden do textové podoby.

ČÁST 5

Úryvek z připravovaného nástroje sběru dat:

Celkový scénář sběru dat je stručně popsán již v předchozím bodě. Samotný rozhovor nejprve naváže na výsledky posuzování na adjektivních škálách. Dítě bude mít možnost se vyjádřit k jednotlivým výroky také slovně a svůj souhlas či nesouhlas zdůvodnit či doplnit. Pokud se již během této fáze sběru dat vyskytne nějaké dominantní téma, rozhovor se od něj bude postupně odvíjet (pořadí přichystaných témat není pro sběr dat podstatné). V opačném případě rozhovor volně přejde na první přichystané téma (viz příloha 2).

Zodpovězení všech podotázek nepovažuji pro svůj sběr dat za nezbytné, slouží spíše jako vodítko pro vedení rozhovoru. Záležet bude spíše na vyhodnocení důležitých témat a podstatných zjištění, kterými se při rozhovoru budeme zabývat podrobněji.

ČÁST 6

Zamyšlení se nad možnými praktickými a etickými problémy při výzkumu:

Jedním z možných problémů může být omezený čas na rozhovor vyplývající z nabitého programu střediska výchovné péče. Díky praxi jsem s jeho režimem a náplní dne seznámen, proto věřím, že bude možnost dítě z části programu uvolnit.

Závažnější problém může nastat v případě, že se mi nepodaří získat důvěru dítěte. Z toho může vyplynout jeho uzavřenost a neochota v našem rozhovoru pokračovat. Tomuto problému se pokusím předejít několika zkušebními rozhovory, během nichž získám zkušenosti a také zpětnou vazbu od dotazovaného. Pomoci může také navození neformální a přátelské atmosféry v úvodu rozhovoru a začátek v podobě adjektivních škál.

Problémem se taky může stát určení hranice mezi zájmem o získání zajímavých dat a respektováním soukromí a citlivých témat dítěte. Zde bude záležet na individuálním posouzení dané situace, zda se v konkrétní oblasti dále věnovat, či ji opustit a přejít na další téma rozhovoru.

ČÁST 7

Terénní poznámky a záznam z prvního realizovaného rozhovoru:

Doposud byl proveden jeden cvičný rozhovor. Informantem byl chlapec (14 let), kterého znám již delší dobu. Z rozhovoru byl pořízen audiozáznam, který nebyl přepsán do textové podoby, jelikož jeho přepis nepovažuji pro svůj výzkum za podstatný.

Poznámky k průběhu sběru dat:

Navázání kontaktu a celková spolupráce byla usnadněna skutečností, že se oba již navzájem známe. Zároveň však mohla být naší známostí způsobena obava chlapce ze sdělování citlivých informací, plynoucí z absence alespoň částečné anonymity.

Průběh sběru dat proběhl podle plánu. Informant vyplnil adjektivní škály a z debaty nad jednotlivými výroky se podařilo volně přejít na připravená témata rozhovoru. Rozhovor byl uvolněný s dobrou atmosférou. Příště bych se však rád zaměřil na plynulejší přechod mezi jednotlivými otázkami.

Poznámky k získaným datům:

Nasbíraná data budou podrobena otevřenému kódování, budou rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem. Hodnotu dat bude tedy možno posoudit až po získání dat od více informantů. Přesto se již v tomto cvičném rozhovoru otevřelo několik zajímavých témat.

Jedním z témat, kterému jsme se věnovali déle, byl školní výkon. Zatímco jeho známky byly v porovnání se spolužáky nadprůměrné, sám se považoval za spíše neúspěšného. Na otázku týkající se důvodu zmíněného vnímání sama sebe odpověděl: „*Nevím, někdy mně to přijde nefér. Jako že spolužáci třeba dostanou za jedničku nějaký peníze, nebo něco, a doma mně rodiče akorát řeknou, že by to tak mělo být pořád.*“ Z pokračování rozhovoru vyplynulo, že mu nejde o nějaké dárky, i když by ho určitě potěšily, ale chybí mu pozitivní zpětná vazba. Následkem této skutečnosti je pak snížené hodnocení vlastního školního výkonu a nižší motivace pro dosahování lepších výsledků.

Rozhovor pokračoval tématem rodina, kterou chlapec hodnotil převážně pozitivně. Cítí, že jej rodiče mají rádi a záleží jim na něm. Tento pocit vyplývá zejména z velkého množství času, který tráví dohromady, a z jejich zájmu o něj samotného.

Nejzajímavější data se objevila při probírání posledního a zároveň klíčového tématu. Chlapec sám sebe považuje za hodného a slušného, ale ne příliš úspěšného. Z tohoto důvodu se převážně baví s kamarády s podprůměrnými známkami, jelikož se mezi nimi cítí lépe. Nejvíce si na sobě cenní své ochoty, vždy rád ostatním pomůže (nad touto odpovědí však dlouho váhal). Nejraději by na sobě změnil vzhled, v porovnání s kamarády si připadá méně atraktivní. Jinak je sám se sebou spokojený. Za deset let by chtěl být na vysoké škole. Rodiče by z něj chtěli mít úspěšného doktora, jeho však více baví dějepis. Kdyby mohl být takový, jaký by chtěl, změnil by akorát svůj zevnějšek a asi by se chtěl líp učit. A chtěl by být

oblíbený. (V případě výzkumného rozhovoru by se touto odpovědí otevřela nová cesta k hlubšímu prozkoumání sebepojetí informanta, v tomto případě jsem se již dále nevyptával).

V průběhu celého rozhovoru se vracely poznámky ke škole, vzdělání a nárokům rodičů. Je vidět, že je to pro chlapce velké téma, které jej tíží a na jeho sebepojetí má velký vliv. Rizikem mohou být skupiny neúspěšných kamarádů, mezi kterými si přepadá lépe.

ČÁST 8

Námět k modifikaci výzkumného návrhu na základě zkušenosti z terénu:

Po zkušenostech získaných zkušebním rozhovorem jsem se rozhodl ke dvěma modifikacím sběru dat. První z nich se týká délky rozhovoru. Přestože cvičný rozhovor byl úmyslně zkrácen, trval více jak hodinu. Bylo by tedy dobré snížit počet adjektiv posuzovaných před začátkem rozhovoru. Dalším řešením by mohlo být zúžení výběru podotázek a zaměření se především na poslední navržené téma rozhovoru.

Druhou modifikací je větší propojenost rozhovoru se zmíněnými posuzovacími škálami, které jsem během cvičného rozhovoru téměř nevyužil a sloužily pouze jako navození tématu. V takovém případě nemají příliš velký význam. V případě většího zaměření se na hodnocení jednotlivých vlastností mohou být užitečným nástrojem sloužícím k objevení skrytého obsahu sebepojetí.

ČÁST 9

Seznam literatury:

- BLATNÝ, Marek, et al. Psychologie osobnosti : Hlavní témata, současné přístupy. Vyd. 1. Praha : Grada, 2010. 304 s. ISBN 978-80-247-3434-7.
- DEVITO, Joseph A. Základy mezilidské komunikace. Praha : Grada , 2001. 420 s. ISBN 80-7169-988-8.
- HELUS, Zdeněk. Dítě v osobnostním pojetí. Praha : Portál, 2009. 288s. ISBN 978-80-7367-628-5
- HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum. Praha : Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
- LANGMEIER, Josef., KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. Praha : Grada, 2006. 368s. ISBN 80-247-1284-9.
- LANGMEIER, Josef., MATĚJČEK, Zdeněk. Psychická deprivace v dětství. Praha : Avicenum, 1974. 400 s. ISBN 08-049-74.
- LUXMOORE, Nick. Feeling Like Crap : Young People and the Meaning of Self-Esteem. London, , GBR : Jessica Kingsley Publishers, 06/2008. 160 s. ISBN 9781846428197.
- MATOUŠEK, Oldřich; MATOUŠKOVÁ, Andrea. Mládež a delikvence : Možné příčiny, struktura, programy a prevence kriminality mládeže. Vyd. 3. Praha : Portál, 2011. 344 s. ISBN 978-80-7367-835-8.
- MRUK, Christopher. Self-Esteem Research, Theory, and Practice : Toward a Positive Psychology of Self-Esteem . 3rd Edition. New York, USA : Springer Publishing Company, 2006. 308 s. ISBN 9780826103147.
- POLEDŇOVÁ, Ivana. Sebepojetí dětí a dospívajících v kontextu školy. Brno : Institut výzkumu dětí, mládeže a rodiny FSS MU, 2009. 134 s. ISBN 978-80-210-5085-3.

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha 1 Sebeuposuzovací adjektivní škály
Příloha 2 Nachystaná témata a jejich podotázky

Příloha č. 1

Jaký jsem, jak sám sebe vidím?

1.	dobrý	7	6	5	(4)	3	2	1	špatný
2.	nemilovaný	1	2	3	(4)	5	6	7	milovaný
3.	družný		7	6	5	(4)	3	2	1 uzavřený
4.	úzkostný		1	2	3	(4)	5	6	7 klidný
5.	inteligentní	7	6	5	(4)	3	2	1	hloupý
6.	pasivní		1	2	3	(4)	5	6	7 aktivní
7.	úspěšný		7	6	5	(4)	3	2	1 neúspěšný
8.	nesmělý		1	2	3	(4)	5	6	7 průbojný
9.	přizpůsobivý	7	6	5	(4)	3	2	1	vzdorovitý
10.	nepořádný	1	2	3	(4)	5	6	7	pořádný
11.	uvolněný		7	6	5	(4)	3	2	1 napjatý
12.	silný	7	6	5	(4)	3	2	1	slabý
13.	neprospěšný	1	2	3	(4)	5	6	7	prospěšný
14.	pracovitý		7	6	5	(4)	3	2	1 líný
15.	litující se		1	2	3	(4)	5	6	7 spokojený
	se sebou								
16.	bezvýznamný	1	2	3	(4)	5	6	7	významný
17.	zodpovědný	7	6	5	(4)	3	2	1	nezodpovědný
18.	sebejistý		7	6	5	(4)	3	2	1 podceňující
	se								
19.	nedbalý		1	2	3	(4)	5	6	7 svědomitý
20.	pochopený	7	6	5	(4)	3	2	1	nepochopený

Příloha č. 2

Hlavní téma	Podotázky
Rodina	<p>Jak bys popsal svoji rodinu?</p> <p>Kolik času společně trávíte?</p> <p>Mají zájem o tvé problémy, výsledky ve škole,...?</p> <p>Povzbuzují a chválí tě doma?</p> <p>Jak vnímáš své postavení v rodině?</p> <p>Jak si myslíš, že se na tebe rodiče dívají?</p> <p>Jak ti dávají svůj postoj najevo?</p> <p>Myslíš si, že by rodiče na tobě něco rádi změnili?</p>
Kamarádi	<p>Co bys mi mohl povědět o tvých kamarádech?</p> <p>Jak často se s nimi stýkáš?</p> <p>Jak společný čas nejčastěji trávíte?</p> <p>Kolik kamarádů bys osobně nazval opravdu dobrými?</p> <p>Podle čeho si své kamarády vybíráš?</p> <p>Můžeš se jim se vším svěřit?</p> <p>Považuješ se mezi svými kamarády za oblíbeného?</p> <p>Jak bys popsal své postavení mezi kamarády?</p> <p>Seznamuješ se často s novými kamarády?</p>
Škola	<p>Co se ti na škole líbí/nelíbí?</p> <p>Jak vycházíš se spolužáky?</p> <p>Jak ti jde učení?</p> <p>Jaké jsi měl známky?</p> <p>Považuješ své známky za dobré?</p> <p>Jak bys srovnal svůj školní výkon s výkonem spolužáků?</p> <p>Jak vnímáš své učitele?</p> <p>Jak si myslíš, že oni vnímají tebe?</p> <p>Je jejich pohled na tebe oprávněný?</p>
Dítě	<p>Jak bys popsal sám sebe?</p> <p>Čeho si na sobě nejvíce ceníš?</p> <p>Co bys na sobě rád změnil?</p> <p>Jsi sám se sebou spokojený?</p> <p>Jak vnímáš svoji současnou situaci?</p> <p>Máš představu, nebo alespoň přání, kde a čím budeš za 10 let?</p>

	Představ si, že můžeš být, jaký chceš. Jaký jsi?
--	--

Pěkný projekt, oceňuji pečlivost při jeho zpracování. Problém vidím v tom, že abychom řekli, že děti s poruchami chování mají snížené sebepojetí, musíme vědět, jaké jej mají děti bez poruch chování. Nízké sebepojetí nemusí být nízké a také může být důsledkem např. puberty a spojených pochybností o sobě, nikoli poruch chování.